

moest Louis
n, een eigen
enzending op

er Schomernus
nding in het
afgezien van
Duitsche zen-
gemeente zoo
zending, ten-
niet enkele
ak ter hand
de liefde, het
gemeente ge-
n als zende-
vrouwen.

lezer zending,
L. Schomernus
mission in der
eling der boe-
ij noemt hem
ij er ook een
ersoonlijkheid
in kleeding
en en vooral
jkheidszin, en
ij hield vast
art vol liefde
nde zich eerst
en eindelijk
de boerenbe-
edachten, ken-
nd een plaats
God verord-
voor de zen-
eeren.

dat de zen-
oals b.v. bij
Uit het voor-
oorzaak; niet
zijn stempel
orenbevolking

orden getuigd,
te kennis; dat
us uit Erlan-
rg verklaarde,
er elke univer-

namelijk wor-
n. Dat maakte
vonden indruk.
Een ieder, die
het onmiddell-
in het geloof,
rige, innerlijke
waan, dat hij
n stond inner-
ndom stonden

persoonlijkheid
arts gemaakt
stigheid en ge-
ts talloze be-
rens heeft dit

elingen niet al-
zendingsarbeid,
an vroeger be-
het zendings-
om hun eigen

als voorbeeld
in dien hand-
de „leekbroe-
le Zendingen
wering en chris-
tadden mee te
ts eenige zen-
ten tot de he-
de volken in

ik afzien, voor-
in Zuid-Afrika
gewerkt tot het
rden de grond-
le zendingen
heid geociefend;
Zuid-Afrika, is
verbonden. Als
veni, waar de
gsfarm" onder
koloniseerende
bedrijf worden
r zending nog

nding noemen
ersch. Het was
e stichten, dat
burgerheide het
oorspronkelijk
de Noord-Duit-
en hebben hem
dzakelijk werd
ij zijn zending
even.

welken grond-
wonderde zich
de wederwag-
n in een La-
land door een

Lutherschen domine een zendingshuis gesticht wor-
den dan op den grondslag, op welken alle drie
staan?"

Ook schreef hij eens deze gedenkwaardige woor-
den, die allerwegen ter harte mogen worden ge-
nomen: „Valsehe leer richt heel de zending te
gronde. Daarom mag in de zending geen valsehe
leer geduld worden. Wanneer ik wellicht na niet
langen tijd de zending niet meer leiden zal, dan
moeten de beide inspectors zich daartegen verzet-
ten; en wanneer dit niet helpt het heele zendings-
college, en als ook dit niet helpt heel de zendings-
gemeente. Valsehe leer is allereerst die, welke tegen
den Bijbel ingaat en ook tegen onze Luthersche
belijdenisschriften. Daarom is zij te kennen."

Gelijk ons wel eens voor de voeten geworpen
wordt, de vraag, waarin het specifieke gerefor-
meerde van onze heidenprediking bestaat, daar het
Evangelie toch in zijn kern spreekt van Christus
en die gekruist, zoo heeft Harms ook meermalen
de tegenwerping moeten hooren, dat het zuivere
Evangelie moet worden gebracht en het bijzonder
Luthersche als een strijdvrage maar in Duitschland
moet blijven.

Natuurlijk bleef hij het antwoord ook hierop
niet schuldig. Hij wijst o.a. op het onderricht der-
genen, die den doop hebben aangevraagd, op de
verzorging der Inlandsche kerken, enz. Wat de
kerk in het moederland van God aan waardevolle
goederen heeft ontvangen, moet aan de kerken
onder de Inlanders worden overgeleverd. Dat hier-
bij met de eigenaardigheden van de Inlanders moet
rekening worden gehouden, heeft hij natuurlijk ook
wel ingezien. Maar de Luthersche kerk in het hei-
denland moet toch het beeld vertoonen van de
Luthersche kerk in het moederland, evenals de
dochter lijkt op haar moeder.

De zending onder de Zoeloe's en de Betschuane
in Zuid-Afrika en de arbeid in Engelsch-Indië is
rijk gezegend geworden, al heeft de oorlog veel
bedorven. Voor verdere gegevens kunnen wij ver-
wijzen naar bovengenoemd boekje van Schomernus.

In één opzicht heeft Harms zijn ideaal niet be-
reikt. Hij begeerde toch, dat zijn zending bepaald
kerkelijk zou worden in den eigenlijken zin van het
woord. Maar dit pogen is mislukt; de Hermanns-
burger zending is niet als deel in het geheel der
Luthersche kerk ingelijfd, maar bleef er buiten
staan. Dat heeft echter dit voordeel opgeleverd,
dat zoowel de Luthersche landkerk als de vrije,
afgescheiden kerken dezen arbeid steunen en als
hun zending beschouwen.

J. D. W.

PERS-SCHOUW.

De gemeene gratie.

Indertijd heb ik beloofd den lezers voor te leggen
de door Prof. Haitjema beloofde nadere bewijzen voor
zijn onzerzijds bestreden bewering, dat de door Dr A.
Kuyper voorgestane opvatting van de gemeene gratie
de schuld droeg, althans ook de schuld droeg, van de
acute verwereldlijking van het christendom. Ik heb het
oorspronkelijk artikel van Prof. Haitjema niet bij de
hand, maar ik meen, dat deze weergave van zijn opinie
niet aan de historische waarheid te kort doet. Daarom
geef ik bij dezen een deel van een artikel, dat Prof.
Haitjema deze week in „De Gereformeerde Kerk" ge-
plaatst heeft in verband met dit geschil. Hier volgt het:

Het komt er dus op aan, het verschil tusschen
Calvijn en Kuyper in dezen recht te voelen. Ik
veroorloof mij ter verduidelijking van dit verschilpunt
even een passage aan te halen uit mijn studie
over de Cultuur-waardeering van het
Nieuw-Calvinisme, opgenomen in het Tijds-
chrift „Onze Eeuw", jaargang 1919, blz. 83 v.v.
(het citaat komt voor op bladz. 97 v.v.).

„Kuyper gaf aan de werking der gemeene gratie
in deze wereld een zelfstandig doel naast die der
bijzondere genade. Volgens zijn eigen woorden waagde
hij de stelling uit te spreken (verg. „De Gemeene
gratie", van Dr A. Kuyper, dl. II, blz. 620 v.v.)
dat ons denken nooit tot rust komt, tenzij we aan de
ontwikkeling van ons geslacht, ook afgedacht van
de werking der bijzondere genade, een zelfstandig
doel, een doel in zich zelf toekennen. Van de wer-
king der gemeene Genade, door God tot tempering
van den vloek der zonde ingesteld, moge men nog
zoo zeer met nadruk verklaren, dat ze het uitkomen
van het gelal der uitverkoranen dient en strekt om
ons een proces te doen doorloopen, dat beteekenis
voor de eeuwigheid heeft, dit alles belet toch niet,
dat zij „tegelijk ook het zelfstandig doel in zich
draagt om al wat in ons geslacht aan kiemen school,
tot eer en prijs van Gods Naam in het licht te
doen treden. En eerst op dit standpunt komt onze
wereldbeschouwing tot rust." „Geen wonder, dat ook
in dit verband weer door Kuyper verzekerd wordt,
dat de oude Geref. Theologie deze gedachte te veel
verzuimde. 't Had gerust sterker kunnen uitgedrukt
worden: in 't brein van Calvijn en de andere Geref.
patres kwam deze gedachte zelfs niet op."

Kuyper daarentegen is steeds geneigd de rijke
ontwikkeling van de beheersching der natuur door
beschaving, verlichting en vooruitgang, door weten-
schap en kunst, door allerlei bedrijf en nijverheid,
geheel afgescheiden van die heel andere ontwikkeling
in heiligheid en gerechtigheid, hoogelijk te roemen.
Hij acht het zelfs mogelijk, dat die nitwendige ontwik-
keling met de inwendige ontwikkeling tot heiligheid
in openlijke botsing geraakt en voor het geloof tot
een verzoeking wordt. „Maar dan moet toch die
nitwendige ontwikkeling doorgaan en voleind wor-

den, om het werk Gods in ons geslacht tot vol-
komen openbaring te brengen."

„Totdat de kiemen van den scheppingsaanleg ten
volle zullen zijn uitgegroeid, en die volle menscheijke
ontwikkeling zal zijn uitgekomen, waarin al de heer-
lijkheid van Gods beeld zich werkaatsen kan."

Zulk een verheerlijking nu van het zelfstandig doel
van de gemeene gratie is anti-Calvinistisch. Daar-
van heeft Calvijn nimmer gedroomd. Bij hem
bleef de algemeene genade steeds op de bij-
zondere aangelegd. De nieuw-Calvinistische leer
van de gemeene gratie maakt het wel heel
gemakkelijk zich gansch en al cultuur-mensch
te gevoelen, en den lof der wetenschap luide te be-
zingen, zooals Kuyper dat telkens doet; ze doet
echter tevens groote schade aan de Christelijke ge-
dachte van de kosmische beteekenis van Christus,
ook als Middelaar der herschepping. Bij Kuyper wor-
den de dogmatische onderscheidingen telkens ver-
starde scheidelijnen. Ook die tusschen uitwendige
ontwikkeling en inwendige ontwikkeling in verband
met de algemeene genade. De verschillende krin-
gen en sferen blijven in de eigen afgeslotenheid.
Waarvoor de eenheid van het herscheppend werk
Gods in Christus verboden wordt. En de heer-
schappij van het Woord Gods overal principieel on-
mogelijk wordt.

Ik weet niet, of hiermee de hoogleeraar reeds ge-
reed is volgens zijn eigen opvatting. Maar vermoedelijk
zullen er nog wel meer artikelen volgen; want, gelijk
men bemerkt, hier wordt met geen woord gerept over
de verwereldlijking van het christendom. Het
lijkt ons dan ook beter, voorloopig de opmerkingen,
die hier reeds te maken zouden zijn, in de pen te
houden, totdat, wat wij verwachten, Prof. Haitjema zal
vervolgd hebben, wat hij hier begonnen is. Wij wach-
ten dus nog even, al moet ons nu reeds van het
hart, dat men uit Dr Kuypers werken citaten bij de
vleet kan halen, die bewijzen, dat de uitwerking van
zijn ideeën in de thans door Prof. Haitjema ingesla-
gen richting, door hem zelf niet gewild wordt.

De Kinderkerk.

Wat niet elken dag geschiedt, is dezer dagen ge-
beurd: de Kerknieuws-redacteur der „Nieuwe Rotter-
damsche Courant" heeft eens wat goeds gevonden
in de Gereformeerde Kerken. En dat is altijd de
moete van het overnemen waard; als deze man zich
op een bepaald punt voor de idee van wat sommigen
de „antieke school" noemen verklaart, dan is het een
uiterste merkwaardigheid. De „N. R. Cr." schrijft:

„Nu is de vraag, of voor het kind er sterker
indrukken uitgaan van de kinderkerk dan van de
gemeenschappelijke godsdiensttoefening. Menige bi-
ografie toont aan, dat het religieuze besef is gewekt
en onderhouden door den gezamenlijken kerkgang
met de ouders, ook al begroep men niets van de
preek. Een der ambtenaars van De Bouma her-
innerde bij de gedachtenwisseling aan een factor,
die inderdaad van groote beteekenis is. Het is de
eerbied, door anderen onder de prediking getoond,
die op de kinderen indruk maakt. Heel hun hart
ontvangt een indruk onder heel het kerkgaan."

„Wij vreezen, dat de indruk van de kinderkerk
over 't algemeen minder verheffend is. Algemeen
hoort men klagen, dat het met den eerbied daar
vaak niet heel gunstig gesteld is. Maar buitendien
mist men er, ook zoo de orde niets te wenschen
overlaat, de wijding, die er op het kindergemoed
van een bijeenkomst met volwassenen uitgaat."

„Hetgeen van de kinderkerk geldt, is in meer-
dere mate het geval met de jeugdkerk. Ongetwijfeld
heeft deze op zichzelf evenveel recht van bestaan..."

„Het is alleen jammer, dat zij de gemeenschap-
pelijke godsdiensttoefening vervangt. Opgezet juist met
het doel, de jeugd naar de kerk te brengen, kon
zij wel eens vervreemding van de kerk ten ge-
volge hebben. Want een jeugdkerk is en blijft een
principieel volstrekt ander ding dan een gemeen-
schappelijke godsdiensttoefening, waarvan het in-
drukwekkende bepaaldelijk in het massale is ge-
legen. De gemeente is een symbool van het gezin,
gelijk het gezin symbool der gemeente is. En in
het gezin zijn kinderen en volwassenen vereenigd."

„Het is wenschelijk, ook op deze zijde van de
zaak de aandacht te vestigen, nu men allengs is
gaan meenen, in de kinderkerk en de jeugdkerk de
oplossing te hebben gevonden van het probleem
hoe de kerk en de jeugd voor elkaar te behouden.
Er blijft heel veel te zeggen voor de
Gereformeerde praktijk met haar ge-
zinsgewijze kerkgang."

Dit oordeel van de „N. R. Cr.", uitgesproken in
verband met het referaat van ds H. S. Bouma over
de kinderen in de kerk (het referaat werd gehouden
tijdens de jongste predikantenconferentie van de onzen)
geeft toch wel iets te denken aan hen, die opsterven,
als iemand ook maar een vinger uitsteekt naar de
z.g. jeugddiensten, waarmee nog onlangs iemand de
Gereformeerde Kerken min of meer bedreigde, onder
de bewering, dat zij de ontwikkeling der Geref. Kerken
zouden afbreuk doen, zolang zij buiten de Geref.
Kerken alleen te genieten en te organiseeren zouden zijn.

Geestelijke flora.

Wie het schreef en waar doet niets ter zake, aange-
zien het alleen loopt over de beginselen der nitleg-
end predikking. Maar dezer dagen is aan de bloemen-
tentoonstelling te Heemstede een beschouwing vastge-
knoopt, die de bloemen vergeestelijkt op de volgende
manier:

Immers zonder bloemen zou een mensch nog wel
kunnen leven en toch wordt aan hem boven 't
noodzakelijke, ook nog het aangename gelaten. Stroom-
men van vurige tulpen spullen in symbolische taal de
gerechtigheid van den Schepper. Bodden met blauwe
bloemen, als zuidelijke meren den hemel weerkant-
send, jubelen van onveranderlijke trouw. Als aeneuw
bedekte velden liggen daar de akkers met witte kelken
gevlakt, zingend een bruidshied van reinheid en de

gele prunk roept ons weer op, om te haten alle
kwade paai.

Als de zangtijd genaakt, roept de bruidegom uit:
„de bloemen worden gezien in 't land". En de meer-
dere Salomo verklaart zelf, dat Hij er prijkt als de
roos van Saron en als de lilië van Dalen. Wat is er
schoner in den Hof dan de roode roos, verkrondend,
dat 't bloed van Jezus Christus reinigt van alle zoon-
den? Hoe verspreidt zijn vreeze des Heeren, de aange-
name geuren. Welk een verheugenis schenkt die
lilië der Dalen, als 't goddelijk blank meldt de he-
lizing der kinderen Gods. Maar ook de geloovigen zijn
als bloemen in dien hof geplant. Zij zijn een plan-
ting van Zijn hand, een werk van Zijn vingers,
waarom ze dan ook beschreven worden, als liliën
tusschen de doornen — Gods werk in 't hart van
ieder geloovige, is nog temidden van doornen der
zonde.

Ik kan 't niet helpen, dat deze orthodoxe kritiek op
den bijbel mij schadelijk dunkt te zijn. We behoeven,
om over de bloemen te preeken, heusch niet van
dergelijke fantasieën gebruik te maken. Wie niet over
bloemen preeken kan of wil door eenvoudige uitleg-
ging van bijbelplaatsen, welke de bloemen direct be-
zien onder het licht der openbaring, moest liever de
tentoonstellingen maar laten zwemmen en exegese gaan
studeeren. Op die manier brengt men de hoorders in de
war, (want de vergeestelijking kan honderd andere
wijzen inslaan), brengt op den kansel iets anders,
dan wat met souverain gezag komt als openbaring
van God en geeft den buitenstaander argumenten in
handen voor de verwerping van het Hooglied, dat
immers zoo slechts in verwrongen vorm tot hen komt.
Christus de lilië van Dalen! De valsehe mystiek werkt
graag met kleinwoorden. Zoo zal ze vanzelf onder
de bloempotjes en de tuinbedjes van de houders van
lelijes-van-dalen de theologie gaan bedelven. En aan
wien de schuld? Is Psalm 104 voor niets gedicht?
En de bergrede vergeefs gesproken? Daar liggen de
gegevens voor vrome preeken over bloemen en over
zielen en over God opgestapeld.

K. S.

BOEKBESPREKING.

In de serieën geannoteerde leetuur-uitgaven van Fran-
sche, Duitache en Engelsche boeken, bestemd voor de
leerlingen onzer Christelijke scholen voor voortgezet
onderwijs, verschenen weer enkele nieuwe nummers:

De „Marnixdrukken" (uitg. Wolters) zijn uit-
gebreid met „Jessica's First Prayer" (van Hessa Stret-
ton) bij R. Abels (geïllustreerd); de serie „Christi-
liche Erzähler", herausgegeben von W. N. Broek-
huizen en Dr E. W. Schmidt (uitg. Neerlandia, Arn-
hem) met „Jugendwandern" von Karl Walther,
(für die mittleren und höhern Klassen) en „Buben"
von Philipp Krämer (id.). Beide boekjes zijn van een
korte inleiding voorzien.

In „Moulenhoffs Sammlung deutscher
Schriftsteller für Christliche Schulen"
verschenen een bundeltje „Geistliche Dichtung"
van R. Schokker. Ruim 50 „stichtelijke" verzen worden
hier samengebracht van dichters als Arndt, Matthias
Claudius, Gellert, Paul Gerhardt, Klopstock, Körner,
Luther, Rückert, von Zinsendorf en vele anderen. Eenige
aanwijzingen omtrent de gedichten en de dichters, be-
nevens enkele portretten zijn aan het boekje toege-
voegd, dat niet een leerboek is, „sondern nur eine
Ergänzung zu den gewöhnlichen Literatursammlungen".

Een soortgelijke uitgave verschenen in de serie „Taai
en Lied" („liederen in vreemde talen ten dienste
van Chr. scholen voor voortgezet onderwijs"), uitg.
Wolters. Ook hier zijn een 50-tal liederen samenge-
bracht door K. Veldkamp, L. Huizenga en J. Karsten,
gedichten van stichtelijk en classiek genoe. Naast woord-
verklaring heeft deze bundel ook de melodie van elk
der verzen, in noten- en cijferschrift. Deze verzameling
is wel allereerst voor het zangonderwijs bestemd, ter-
wijl de vorige meer voor de les dienstig is.

De uitvoering van al deze boekjes verdient loffelijke
vermelding. De vermeederende belangstelling in en zorg
voor speciale boeken voor onze Christelijke scholen
is een verblijdend verschijnsel en de keuze van leesstof
is al lang niet meer beperkt.

C. T.

Al eerder wezen we op de verzamelde uitgave van
de lezingen, die in den winter 1923/24 door de Amster-
damsche Christelijke Jeugd-Centrale voor jeugdleiders
werden georganiseerd. Het eerste viertal verscheen
onder den titel „Christelijk Jeugdwerk I" in de
„Brochurereeks „De Jeugd" voor Ouders en Opvoe-
ders" (uitg. G. J. A. Ruys U. M. Utrecht); thans kwam
het tweede deeltje uit, dat de andere vier lezingen bevat
(„Christelijk Jeugdwerk II").

De Amsterdamsche Christelijke Jeugdcentrale oogstte
met dezen lak van haar omvangrijken arbeid veel dank
van de cursisten en deze ingenomenheid bracht het
Bestuur er toe, de acht lezingen nog eens in één bundel
te vereenigen, ten einde voor weinig geld degenen die
arbeiden onder de jeugd dit „studiemateriaal" te ver-
schaffen. Voor den luttelen prijs van 80 cents is deze
bundel „Stemmen uit het Jeugdwerk" verkrijgbaar bij
het Bureau der Centrale (Wanningstraat 10, Amster-
dam). Voor diegenen onder onze lezers, die zich een
exemplaar zouden willen aanschaffen, noem ik de on-
derwerpen in hun volgorde hier nog eens op. Prof. Ph.
Kohnstamm schrijft een: Inleiding tot de psychologie
der puberteit; A. J. Drewes over „Verhouding tusschen
de Seksen"; Dr P. Stegenga over „Christendom en Sport";
Mr Dr A. A. van Rhijn over „De invloed van het Sociaal
Milieu"; Dr J. Eijkman over „Het doel der Jeugdvorm-
ing"; Mr C. Frida Katz over „Vrouwelijke Jeugd en
beroep"; Dr M. J. A. de Vrijer over „Ascese en Offer";
Dr C. Tazelaar over „Wat moeten onze jongens en
meisjes lezen".

De bekende paedagoog P. Oosterlee schreef voor dezen
bundel „Een woord vooraf".

Elk van de referaten te bespreken ligt buiten het
kader van ons blad; ze zijn natuurlijk verschillend, om-
dat ieder het stempel draagt eener persoonlijkheid. Ge-

